
Panchamahayajnavishleshanam

పంచమహాయజ్ఞవిశ్లేషణమ్

Document Information

Text title : Panchamahayajnavishleshanam

File name : panchamahAyajnavishleShaNam.itx

Category : misc, sahitya, article, pradIptakumArananda

Location : doc_z_misc_general

Author : (Copyright) Pradipta Kumar Nanda, Kendrapara, Orissa pknanda65 at gmail.com

Transliterated by : Pradipta Kumar Nanda

Proofread by : Pradipta Kumar Nanda

Acknowledge-Permission: (Copyright) Pradipta Kumar Nanda

Latest update : May 13, 2021

Send corrections to : sanskrit@cheerful.com

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

May 14, 2021

sanskritdocuments.org

పంచమహాయజువిశ్లేషణమ్

లేఖకః - నన్నప్రదీప్తకుమారః

తత్రాదౌ యజ్ఞశబ్దార్థః వ్యాఖ్యానయతే । అగ్నిమీడే పురోహితం యజ్ఞస్య దేవమృత్విజం
హోతారం రత్నధాతమమ్ (ఋంవేం-౧)ఇతి సర్వప్రాచీన వైదిక-అపారుషేయ-సిద్ధాన్తేన
యజ్ఞస్య మహనీయతా సర్వవ్యాపకతా చ ప్రమాణీక్రియతే । తత్ర ఋగ్వేదే
(౧/౧౬౪/౩౫) అయం యజ్ఞో భువనస్య నాభిః । అథర్వేఽపి (౯/౧౦/౧౪)
యజ్ఞో విశ్వస్య భువనస్య నాభిః, యజ్ఞేన యజ్ఞమయజన్త దేవాః (యజుం౩౫/౧౬)
యజ్ఞ ఇన్ద్రమవర్ధయత్ (సామం-౧౩౩౯)ఇత్యాదిషు సర్వేషు వైదికగ్రంథేషు విశ్వస్య
జగతః కేన్ద్రరూపో యజ్ఞః దేవానాం జనకత్వేన పోషకత్వేన చ స్వీకృతోఽస్తి ।
శతపథబ్రాహ్మణస్య ఏవాదశతమే కాణ్డే భూతయజ్ఞ-మనుష్యయజ్ఞ-పితృయజ్ఞ-దేవయజ్ఞ-
బ్రాహ్మయజ్ఞాదీనాం ప్రఖ్యాతయజ్ఞ ఏవ మహాయజ్ఞ నామాఙ్కీతోఽస్తి(౧౧/౫/౬) ।
భారతీయసంస్కృతో ఆస్య స్థానం మహాత్వపూర్ణమత్యావశ్యకమితి న విసంవాదః ।
జ్ఞాన-కర్మ-భక్తీనాం త్రయాణాం సమాహార ఏవ యజ్ఞే తిష్ఠతి । సర్వం యజ్ఞమయం
జగత్ (౩/౪౦) ఇతి కాలికాపురాణవచనాత్ యజ్ఞాత్ హి సృష్టిప్రక్రియా బలవత్తరా
చలాయమానా సంజాతా । యజ్ఞార్థాత్కర్మణోఽన్యత్ర లోకోయం కర్మబంధనః (గీం-
౩/౯) ఇతి భగవద్వచనాత్ మనుష్యాణాం కృతే సర్వాణ్యేవ కర్మాణి యజ్ఞస్వరూపాణి
స్థిరీకృతాని । పురుషజీవనం యజ్ఞస్వరూపమితి ఛాన్దోగోపనిషది (౩/౧౬)దృశ్యతే ।
యజ్ఞదేవపూజాసంగతికరణాది యజ్ఞ ధాతోః నజ్ఞే ప్రత్యయేన యజ్ఞశబ్దో నిష్పన్నః
। దేవపూజార్థకత్వేన ఇన్ద్రాదిదేవానాం సత్కారభావనం యజ్ఞః । సంగతికరణేన
ధర్మదేశజాతిమర్యాదారణ్యయై మహాపురుషాణామేకీకరణం యజ్ఞః । దానార్థేనాపి
దేవతోద్దేశేన శ్రద్ధాపురఃసరం వహ్నా హవిర్దానం యజ్ఞః । యజ్ఞః కస్మాత్? ప్రఖ్యాతం
యజతి కర్మేతి వైరుక్తాః (౩/౪/౧౯) ఆఖ్యాయన్తే । యత్ర ప్రక్షేపాన్లకో దేవతోద్దేశపూర్వకో
ద్రవ్యత్యాగోఽనుష్ఠీయతే స యాగపదార్థః (౪/౨/౧౨) ఇతి మీమాసకో భాట్టదీపికాకారః
।

దేవానాం ద్రవ్యహవిషాం ఋక్సామయజుషాం తథా ।
ఋత్విజాం దక్షిణానాం చ సంయోగో యజ్ఞ ఉచ్యతే ॥

ఇతి మత్స్యపురాణ(౧౪౪/౪౪) వచనేన కర్మవిశేషే ఆహవనీయపదార్థ-ద్రవ్య-మస్త్ర-
ముత్విజ-దక్షిణానామేకీకరణేన యజ్ఞశబ్దః సిద్ధ్యతి ।

శాస్త్రేషు నానావిధాః యజ్ఞాః ఉక్తాః । తేషు పంచమహాయజ్ఞాః సర్వేషాం గృహస్థానాం కృతే
అనిర్వాయాః కథితాః । తే చ మనునా-

పంచ సూనా గృహస్థస్య చుల్లీ పేషణ్యుపస్కరః ।

కణ్ణినీ చోపకుమ్భశ్చ బధ్యతే యాస్తు వాహయన్ ॥ (౩/౬౮) ఇత్యుక్తమ్ ।

సూనా నామ ప్రాణివధస్థానమ్ । యత్ర జీవహత్యారూపకం పాపం విద్యతే । తత్పాపం
పంచస్థానేషు సంపద్యతే । ఆదౌ కణ్ణినీజనితమ్ । కణ్ణినీ నామ
ఉదూఖల-ముసలాభ్యాం నిష్పన్నమ్ । ద్వితీయం

పేషణీజనితమ్ । తృతీయం చుల్లీజనితమ్ । చతుర్థం జలకుమ్భజనితమ్ । తుర్థ్యం తు
ఉపస్కర-సమార్జనీ జనితం పాపం యత్తు క్షుద్రజీవహననరూపమస్మాభిః ప్రతిదినం క్రియతే
। సుతరామేతేషాం పాపానాం ఙాలనార్థం దైనికం పంచమహాయజ్ఞాః స్వీకర్తవ్యాః గార్హస్థిః
। తథాహి-

ఏతాని వాహయన్ విప్రో వాధ్యతే వా ముహుర్ముహుః ।

ఏతేషాం పావనార్థాయ పంచయజ్ఞాః ప్రకీర్తితాః ॥

అపి చ తాసాం క్రమేణ సర్వాసాం నిష్క్రొత్యర్థం మహర్షిభిః । పంచుక్లుప్తా మహాయజ్ఞాః
ప్రత్యహం గృహమేధినః ॥ (మను-౩/౬౯) ఇతి । తే తు శాస్త్రే నిర్దిష్టాః సన్తి । యచ్ఛక్తిం-
దేవభూతపితృబ్రహ్మమనుష్యానామనుక్రమాత్ ।

మహాసత్రాణి జానీయాత్త ఏవ హి మహామఖాః ॥

అధ్యాపనం బ్రహ్మయజ్ఞః పితృయజ్ఞస్తు తర్పణమ్ ।

హోమో దేవో బలిర్భౌతో నృయజ్ఞోఽతిథిపూజనమ్ ॥ (మను-౩/౭౦)

ఇతి । తత్రాదౌ బ్రహ్మయజ్ఞో నిరూప్యతే । సశ్చ

వైదికమస్త్రాణాం బ్రహ్మసూత్రాణాం వేదాంగ-గీతా-భాగవతాదిపురాణానాం చ అధ్యయనమధ్యాపనమ్
। అసౌ జ్ఞానయజ్ఞవిశేషః । ద్వితీయో పితృయజ్ఞః । పరలోకగతానాం పితృణాం
కృతే శ్రాద్ధ-తర్పణశాదికం కర్మ । దేవోద్ధేశేన సంస్కృతవహ్నౌ ఘృతాదిహవ్యత్యాగో
దేవయజ్ఞస్త్వతీయః । బలివైశ్వదేవశ్చతుర్థో భూతయజ్ఞః । పంచమో మనుష్యయజ్ఞః
అతిథినేవాపరక ఉక్తః । ఏతేషాం పంచయజ్ఞానామకరణేన ప్రత్యవాయ ఇతి స్మృతికారా

నిగదన్తి | గార్హస్థ్యాశ్రమేచ్ఛునా ఉపరోక్తధర్మాః సేవితవ్యాః, నిత్యత్వాత్ | తథైవాహ
యాజ్ఞవల్క్యః-

శ్రుతిః స్మృతిః సదాచారః స్వస్య చ ప్రియమాత్మనః |

సమ్యక్ సంకల్పజః కామో ధర్మమూలమిదం స్మృతమ్ || (౧/౭) ఇతి |

— లేఖకః - నన్దప్రదీప్తకుమారః

Written by Dr. Pradipta Kumar Nanda, Kendrapara, Orissa pknanda65 at gmail.com

Panchamahayajnavishleshanam

pdf was typeset on May 14, 2021

Please send corrections to sanskrit@cheerful.com

